Szent István Intézet

KERESZTÉNYDEMOKRÁCIA A 21. SZÁZADBAN

Dr. Nádor Koppány Zsombor

KERESZTÉNYDEMOKRÁCIA A 21. SZÁZADBAN

Dr. Nádor Koppány Zsombor

BEVEZETŐ GONDOLATOK

A PhD dolgozatom, az abból született kötet és korábbi tanulmányaim, előadásaim során vizsgáltam a kereszténység kulturális lehetőségeit és küldetését napjaink európai kultúrájában, illetve egy keresztény társadalom eszméjének a megvalósulási lehetőségeit. Előbb a modernitásban kialakult deficitet és világnézeti vákuumot keserű adottságként elismerve azt mutattam be, hogy a kialakult helyzetre a vallás és kiemelten a kereszténység nyújthatja a megoldást.[1] Más írásaimban, a 20. századi keresztény gondolkodás legnagyobbjai mentén, azt tételeztem, hogy a kereszténység társadalmi struktúraként nem csupán megválaszolhatja, hanem be is töltheti, meg is haladhatja a vákuumot. Jacques Maritain – T. S. Eliot – Joseph Ratzinger gondolati tengelyén egy keresztény humanizmusra épülő, a keresztény morál örökségét társadalmi szinten felvállaló, a vallást struktúra- és identitásképző keretrendszerként megjelenítő keresztény társadalom eszméjét vetettem fel. [2]

Be kellett azonban látnom, hogy ennek civilizációs realitása csekély. A gondolati támaszt nyújtó szerzőóriások víziói ugyan ma aktuálisabbak, mint valaha, s reményeim szerint az általam felvázolt és belőlük merítő modell is megállja a helyét. Mégis úgy éreztem, hogy a korábbi felismeréseket megtartva, kell lennie egy másik útnak is. Maritain és Eliot keresztény humanizmusra, illetve a kereszténység által alakított keretrendszerre építő társadalomképei még az első világégés utáni sokkélmény, és a másodikat követő hitbéli megújulás után sem tudott megvalósulni; Ratzinger elméleti megközelítése pedig sokkal inkább szól a morál követelményeiről és a filozófiai-teológiai vizsgálódás tudományos elmélyüléséről, mint egy gyakorlati társadalommodellről.

Lassan kristályosodott ki bennem az a meggyőződés, hogy egy 21. századi keresztény társadalom nagyobb megvalósulási eséllyel bír, ha azt a gyakorlat felől közelítjük meg. Gyakorlaton itt egyaránt értem az egyének és közösségek hitvalló szerepvállalását, *status confessionis*-át, a politika tetteit, valamint az emlékezet- és identitáselemek metanarratív formába való öntését. Így született meg az a tézis, hogy az egyház társadalmi tanítására építő, de az egyháztól, mint intézménytől elválasztott kereszténydemokráciának a 21. századi, megújult formája adhatja a keresztény társadalom eszméjére a megfelelő választ. A 21. századi kereszténydemokrácia lehet a szekularizált és plurális Európában a megvalósult keresztény társadalomeszmény.

Túl azon, hogy a kereszténydemokrácia bizonyítottan működőképes gazdasági-politikai-filozófiai rendszer, számos egyéb érv is szól amellett, hogy megfelel a felállított elvárásoknak. Egyrészt kulturális-identitásbeli azonosságot mutat az európai keresztény civilizációval. Fogalmazhatunk úgy is, hogy őshonos, nem pedig kultúr- és tájidegen eszmerendszer. Másrészt megvallott keresztény talapzata miatt természetjogi, morális és értékalapokkal bír, teljes antropológiát tud felmutatni, valamint egyensúlyt képes teremteni az Isten-ember-teremtett környezet hármasa, illetve az egyén és a közösség között.

De milyennek képzeljük el a 21. századi kereszténydemokráciát? Milyen elvek, eszmények alapján definiálható és ezeknek milyen gyakorlati politikai, társadalomformáló kimenetei, következményei vannak? Kell-e változnia, változtatnia a 20. század derekán kikristályosodott megjelenési formáin? S beszélhetünk-e sajátos magyar vagy közép-európai kereszténydemokrata útról, és ha igen, annak mik a sajátosságai?

---

[1] Nádor Koppány Zsombor: A kereszténység kulturális lehetőségei és küldetése napjaink Európájában. *Kommentár.* (2021/3.), 26-35.

[2] Nádor Koppány Zsombor: A keresztény társadalom eszméje. *Kommentár.* (2023/2.), 65-77. és Nádor Koppány Zsombor: The Idea of a Christian Society. *Hungarian Conservative.* (2023/3-4.), 40-54.

A 20. SZÁZADI KERESZTÉNYDEMOKRÁCIA: AZ EGYHÁZ SZOCIÁLIS TANÍTÁSA ÉS AZ EURÓPAI INTEGRÁCIÓ

A kereszténydemokrácia születésének és virágzásának egyaránt Nyugat- és Közép-Európa volt a középpontja: Belgium, Hollandia, Franciaország, Olaszország, Svájc, Németország, Ausztria és Magyarország. Ha észak-déli földrajzi tengely mentén vizsgáljuk a kereszténydemokrácia főbb jellemzőit, akkor az északi, vegyes felekezetű és a déli, latin, katolikus típust különíthetjük el.

A kereszténydemokrácia és a kereszténydemokrata politika meghatározó sarokpontjai, szegletkövei a keresztény identitás, a demokratikus elkötelezettség, a néppártiság és az integráló jelleg, mely utóbbi arra utal, hogy pragmatikus világnézeti pártokként, a kereszténydemokrata szervezetek szakpolitikai kérdésekben számtalan eszmei áramlat hasznosítható meglátását olvasztják magukba.[3] A 20. század derekán fénykorukat élő nyugat-európai kereszténydemokrata pártok többségükben a század első felében alakultak meg, s egyszerre hordozták magukon az immár egyházaktól szervezetileg független és a demokráciával megbékélt keresztény politikum jegyeit, a néppárti nyitottságot és az össztársadalmi felelősségvállalást. A perszonalizmus alapján az emberi személy teljességét, az egyén és a közösség egyensúlyát vallották, választ adva ezzel az individuális liberalizmus és a személyt a közösség fogaskerekévé degradáló szocializmus reduktív antropológiáira, politikai zsákutcáira. A szubszidiaritásból kiindulva erősítették a helyi közösségeket, régiókat. A szolidaritás keresztény eszméjétől áthatva pedig a társadalmi igazságosságot igyekeztek előmozdítani, ebben az esetben is elkerülve a liberális kapitalizmus és a kollektivizmussal kacérkodó szocializmus túlkapásait, hibáit. Az évszázados európai háborúskodást követően és a társadalmakon belüli osztály- és nemzetiségi konfliktusok helyett a megbékélést, ennek eredményeként pedig a gazdasági prosperitást és jólétet tűzték ki célul.[4]

A kereszténydemokrácia nehezen definiálható fogalom, mert létrejötte és a *Rerum novarum* enciklika megjelenését követő gyors terjedése óta változásban van, s a korábbi, a 19. század derekán megszülető keresztény politikai irányzatok, mozgalmak elemeit dinamikusan veszi át. Így *démocratie chrétienne* fogalmában – főleg a második világháborút követő néppártosodást követően –, korszaktól, országtól és politikai gondolkodótól függően felfedezhetjük a politikai katolicizmus különböző iskoláit; a konzervatív katolikus szociális mozgalmaktól a liberális demokratikus keresztény irányzatokig. A meghatározást tovább nehezíti, hogy a kereszténydemokráciát lehetséges politikailag és szociálisan, társadalmi aspektusból is megközelíteni.[5] Tanulmányunk a kereszténydemokráciát a szó szűkebb, eredeti értelmében veszi és modern, az egyházaktól elválasztott, keresztény ihletésű világnézeti pártként határozza meg.

A kereszténydemokrácia deklaráltan épített a Római Katolikus Egyház szociális tanítására,[6] de azt a gyakorlati politika keretrendszerébe átültetve szakrálisból profánná tudta alakítani, azaz alkalmazhatóvá tette az egyház-állam szétválasztásában élő modern európai társadalmak számára. Egyúttal sikerült megőriznie az alapelvek és értékek természetjogi és morális megalapozottságát, de mindezt úgy, hogy politikai programja a nem hívő állampolgárok számára is elfogadható és előnyös lehessen. A kereszténydemokrácia a kezdetektől fogva tudatosan törekedett arra, hogy a teljes társadalom számára néppárti megoldást kínáljon, viszont ragaszkodott keresztény értékeihez és az azokból fakadó politikai döntésekhez. Európa modern kereszténydemokrata pártjai számára a minta a belga, holland és a német típusú politikai katolicizmus volt.

---

[3] Gergely Jenő: A kereszténydemokrácia előtörténete és fogalma. In Gergely Jenő (szerk.): *A kereszténydemokrácia Nyugat-Európában. 1944-1958.* Budapest, Kossuth Kiadó, 1980. 66.

[4] Niels Arbøl: *A kereszténydemokrácia Európában*. Budapest, Barankovics István Alapítvány, 1995. 44-134.

[5] Gergely (1980): i. m. 14-15.

[6] Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa: *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*. Budapest, Szent István Társulat, 2004.

Míg az első világháborút megelőzően Európa domináns politikai ereje a liberalizmus, a két világégés között pedig a szociáldemokrácia volt, addig a második világháborút követően a kereszténydemokrácia vált uralkodóvá. A kereszténydemokrata pártok – sokszínűségük ellenére – megegyeztek abban, hogy az antifasiszta és az antikommunista ellenállás pártjai voltak, ugyanakkor azt a tényt is felismerték, hogy a diktatúrák legyőzése után sem lehetséges visszatérni az azokat megelőző politikai viszonyokhoz, hanem új eszmére, új politikai vízióra és struktúrára van szükség. Szervezetileg újdonságot jelentett, hogy a kereszténydemokrácia bátran és professzionálisan használta a keresztény civil világ szervezeteit (az *Actio Catholica* hálózatát, a keresztény szakszervezeteket és a különböző vallási, ifjúsági, szakmai köröket).[7]

A kereszténydemokrata pártok jól rezonáltak arra a társadalmi igényre, hogy a hívők milliói megbékélést és társadalmi megújulást vágytak. Egyik markáns céljukká vált, hogy „megkeressék a keresztény szociális eszmék demokratikus politikai cselekvés útján történő megvalósításának a lehetőségét. Ez azt jelenti, hogy olyan kereszténynyileg meghatározott szociális programot akartak megvalósítani, amely az embernek ismét központi értéket ad, amely a munkát magasabbra értékeli, amely a magántulajdont szociális funkciójának teljesítésére szorítja, s végül megkísérli, hogy a szociális igazságosságot és az emberek közötti szolidaritást mind nemzeti, mind nemzetközi keretekben megvalósítsák."[8]

A világháborút követő európai integráció gyökereiben és szellemében kereszténydemokrata békeprojekt volt. Robert Schuman, Alcide de Gasperi és Konrad Adenauer egyaránt kereszténydemokrata politikusok voltak, akiknek életét és politikai vízióját is meghatározta személyes hitük. A később – főként De Gaulle ellenállása miatt – egyre inkább bürokratizálódó és gazdasági, piaci szempontúvá váló integráció megalakulásakor a politikai béke tartósságát és a szívekben megszülető valódi megbékélést célozta.[9]

A magát a liberalizmustól és a szocializmustól egyaránt megkülönböztető és egyenlő távolságra helyező, harmadik utas[10] kereszténydemokrácia működőképességét – túl a fent röviden említett szellemi megalapozottságon – az európai integráció sikere, az évtizedekre megteremtett és a közelmúltig elveszíthetetlennek hitt béke és gazdasági jólét éppúgy igazolja, mint az európai nemzetállamokban kivívott eredményei. Utóbbiak közül kimagaslik az NSZK és kereszténydemokrata vezetése alatt elért gazdasági csoda, valamint az a megbékélés, ahogy Németországot Adenauer visszavezette az európai nemzetek közösségébe.

---

[7] Gergely (1980): i. m. 63-64.

[8] Rafael Caldera: *Christliche Demokratie*. Mainz, Hase und Koehle, 1976. 79. Idézi: Gergely (1980): i. m. 63.

[9] Nádor Koppány Zsombor: *Új evangelizáció és kultúra. A keresztény üzenet létjogosultsága és dialógusképessége a posztmodern társadalomban*. Budapest, Ludovika Kiadó, 2023. 195-196.

[10] Szakál Ferenc: *Tanuljuk a kereszténydemokráciát*. Budapest, Kereszténydemokrata Néppárt, 1992. 18-25.

A MAGYAR KERESZTÉNYDEMOKRÁCIA SAJÁTOS ÚTJA

A magyar kereszténydemokrácia sikere és országán belüli fontossága a német, az olasz és a belga kereszténydemokráciáéhoz mérhető. Ezt bizonyítja Barankovics István pártjának a világháborút követő jelentősége, a magyar kereszténydemokrata politikusok felülreprezentáltsága az emigrációba kényszerült közép-európai kereszténydemokrata szervezetben, a Közép-Európai Kereszténydemokrata Unióban (CDUCE)[11] és a rendszerváltás utáni évek is, melyekből két évtizedet kormányzati pozícióban töltött a KDNP.

Barankovics[12] és társai szakítottak a két világháború közötti keresztény kurzussal, illetve az azt jellemző keresztény politikával és a modern kereszténydemokrácia mellett kötelezték el magukat.[13] A DNP politikája sarokpontjaivá az „emberiségnek a Teremtő által adott örök adományaként" felfogott természetjogból és az evangéliumból következő erkölcsi elveket tette.[14] Barankovics sikeresen egyesítette – a magyar sorskérdés és a föld népe tematikája mentén – Prohászka, Ady és Szabó Dezső magyarságát, hitét és szociális érzékenységét és fűzte azt egybe a főként francia újkatolicizmusból származó kereszténydemokráciával, s az arra jellemző perszonalizmussal, szolidaritással és szubszidiaritással.[15]

A Demokrata Néppárt épített a demokratikus kereszténységszociális mozgalmak értelmiségi bázisára, a magyarságot és az európaiságot, illetve a katolikus hitet és a társadalmi igazságosságot együttesen valló reformkatolicizmusra, melyet főként fiatal értelmiségiek képviseltek. Ehhez, a Barankovics által is képviselt eszmei kerethez adódott hozzá a szociális katolicizmus bázisa és a katolikus szociális mozgalmak (pl. KALOT) közössége, vezető rétege. De nem feledkezhetünk meg egyes keresztény legitimista politikusokról és a Kisgazdapárt kereszténydemokrata elköteleződésű képviselőcsoportjáról sem, akik csatlakoztak a DNP-hez. S végül a kereszténydemokrácia követői, alakítói között ott találunk néhány, a '30-as évek keresztény kurzusában csalódott katolikus értelmiségit is.[16]

A '20-as, '30-as évek keresztény politikájával szemben a Demokrata Néppárt fő hangsúlyait jelentette, hogy néppártként a társadalom egésze felé fordult, a főpapság helyett az alsóbb papság szemléletét tükrözte, illetve a gyakorlati politika nyelvére lefordítva vallotta az egyház szociális tanításának szolidaritását. További fontos változás volt, hogy immár nem felekezeti pártként jelent meg a keresztény politika, hanem az egyházak közvetlen befolyásától mentes és ökumenikus nyitottságú politikai közösségként. Barankovics hangsúlyozta, hogy a kereszténység javára és nem pedig a kereszténység nevében vagy az Egyház terhére kíván politikát csinálni.[17]

Az egyház szociális tanításával való viszonyhoz kapcsolódik a Barankovics István – Mihelics Vid fémjelezte magyar kereszténydemokrácia és a nyugati rokonai közötti fő különbség: a Demokrata Néppárt nem csupán egyik tartóoszlopává tette az egyház szociális tanítását, hanem ezzel olyan szoros közösséget vállalt, hogy vezető politikusainak beszédeiben, írásaiban rendszeresen jelentek meg XIII. Leó és XII. Piusz pápák gondolatai. Olyannyira erős volt

[11] Arbøl (1995): i. m. 113-115.

[12] A Demokrata Néppárt világháború utáni sikeres felfutását és a szovjet diktatúra általi lehetetlenné tételét ld. Szerencsés Károly: Keresztény politizálás a második világháború után. *Kommentár.* (2023/2.), 115-122.

[13] A magyar kereszténydemokrácia előhangjait és a párt megalakulásának viharos körülményeit ld. Szabó Róbert – Tabajdi Gábor: *70 éves a magyar Kereszténydemokrata Néppárt*. Budapest, Barankovics Alapítvány, 2014. 18-26.

[14] Izsák Lajos: *Polgári pártok és programjaik Magyarországon. 1944-1956.* Pécs, Pannónia Könyvek, 1994. 48.

[15] Gergely Jenő: Barankovics István politikai pályaképe. In. Kovács K. Zoltán – Rosdy Pál (szerk.): *Barankovics István öröksége. A modern magyar kereszténydemokrácia atyja*. Budapest, Barankovics István Alapítvány, 1997. 6-21.

[16] Szabó – Tabajdi (2014): i. m. 17.

[17] Izsák (1994): i. m. 48.

a kötődés az egyház társadalmi tanításához, hogy maga a magyar kereszténydemokrácia is az 1931-es enciklika, a *Quadragesimo anno* által kiváltott és újonnan megindult szervezkedésekből szökkent szárba.[18] Barankovics emigrációs éveiben írt munkáiban pedig XXIII. János és VI. Pál pápa gondolatisága is jól kivehető. Elmondhatjuk tehát, hogy amíg a nyugati kereszténydemokrácia „egy általános keresztény politikai és erkölcsi józanság elvéből" kívánta elveit levezetni, addig magyar képviselői közvetlenül kötődtek a *Rerum novarum*hoz és a *Quadragesimo anno*hoz.[19]

A Demokrata Néppárt frissességét és jelentőségét az alábbi okokban fedezhetjük fel: korszerű és európai politikai programja volt, nagyban támaszkodott az egyesületek világára, vallotta a „kiművelt emberfők" közéleti szükségességét és központi programpontjává tette az egyház társadalmi tanításából levezetett szociális igazságosságot.[20]

Fájó vesztesége a magyar történelemnek, hogy az elcsalt kékcédulás választások és a kommunista diktatúra miatt a kereszténydemokrácia hazánkban nem kapta meg azt a történelmi esélyt, amit Nyugat-Európában, s nem bizonyíthatta alkalmasságát az ország újjáépítésre, felvirágoztatására és a nemzet lelki egyesítésére.

VÁLSÁGBAN VAN-E A NYUGATI KERESZTÉNYDEMOKRÁCIA?

A maga szempontjából mind a magyar kereszténydemokrácia, mind pedig nyugati társai konzekvens utat jártak be, mára mégis sok szempontból máshova jutottak. A nyugati kereszténydemokrácia által létrehozott első európai pártcsalád, az Európai Néppárt (EPP) a kezdetektől fogva az integráció elmélyítéséért, az európai közösség szorosabbra fűzéséért munkálkodott.[21] Emellett az általa összefogott kereszténydemokrata pártok többsége hazájuk parlamentjeiben gyakrabban léptek koalícióra a szocialista, liberális pártokkal, mint a konzervatív, jobboldali erőkkel; ebből a szempontból sokáig kivételt jelentett a CDU-CSU német pártszövetség. Ha ezt a két, eleve meglévő adottságot egy történelmi és egy társadalmi változás kontextusában vizsgáljuk, akkor sok szempontból érthető az EPP vagy éppen a CDU[22] mai állapota.

Történetileg az integrációnak a De Gaulle általi kisiklatására kell gondolnunk. A '60-as években az európai kereszténydemokraták egy olyan helyzetben találták magukat, hogy francia ellenállásra meghiúsult az integráció általuk támogatott politikai mélyítése, ugyanakkor az integráció a kezdetektől magán viselte az *ever closer union* jegyeit, így a kereszténydemokraták, az EPP vezérletével magukra vállalták a gazdasági mélyítés munkájának az elvégzését.

A szekularizáció erősödése, '68 eszméinek a kollektív európai politikai tudat felett aratott győzelme és ezek társadalmi hatásai fokozatosan távolították el a katolikus szociális tanítástól az EPP-t alkotó pártokat (természetesen nem mindenkit, nem egyszerre és nem azonos mértékben).

---

[18] Szabó – Tabajdi (2014): i. m. 17.

[19] Horváth Pál: Kereszténység, demokrácia, kereszténydemokrácia. Barankovics István és az egyház társadalmi tanítása. In. Kovács – Rosdy (1997): i. m. 51.

[20] Surján László: Barankovics István időszerűsége. In. Kovács – Rosdy (1997): i. m. 67-68.

[21] Az egyre mélyebb politikai integrációt kívánó, de a nemzetállami kereteket megtartó kereszténydemokrata álláspontot jól tükrözi Robert Schuman gondolatisága. Ld. René Lejeune: *Politika és életszentség. Robert Schuman, Európa atyja.* Budapest, Magyar Máltai Szeretetszolgálat, 2015. 246-248.

[22] A CDU és a német kereszténydemokrácia jelenlegi helyzetét illetően ld. Nagy Milán: A kereszténydemokrácia válsága Németországban. *Kommentár.* (2023/2.), 165-173.

A két folyamatot felerősítette a koalíciós kényszer[23], a politikai korrektség, a kimagasló politikai vezetők hiánya és a *Die Mitte* rossz értelmezése. Utóbbi kapcsán ki kell emelni, hogy az Angela Merkel által megtestesített közép politikája félreérti (vagy szándékosan félreteszi) a kereszténydemokrácia alapvető önmeghatározását: a szocializmus és a liberalizmus közötti harmadik út nem a szürke megfelelést vagy megalkuvást jelenti, hanem a két gazdasági-társadalmi-antropológiai szélsőség közötti normalitás felmutatását.

Hölvényi György rámutat, hogy az EPP belső vizsgálódásai során ugyan maga is kereste a megújulás esélyét, ugyanakkor az ezt leképező anyagban a természetjog, a teremtett világ fogalma, illetve a Szentírásra való hivatkozás nem kapott helyet. Az európai kereszténydemokrácia meggyengült, az EPP a „baloldal foglya", s a liberális mainstream által tematizált uniós közegben a Néppárt balra tolódik.[24] A magyar kereszténydemokrata képviselő az „örvényből való kikerülés" feltételének a sajátos kereszténydemokrata értékek újbóli felismerését, megjelenítését tartja.[25]

A magyar kereszténydemokrácia helyzete teljesen máshogy alakult. Egyrészt, már megszületésekor is sokkal erősebb szálakkal és tudatosabban kötődött az egyház szociális tanításához. Ezt erősítette, hogy a magyarságtudat Barankovics által tudatosan munkált kohéziós törekvése mind célkitűzéseiben, mind következményeiben nemzetivé tette a Demokratikus Néppártot. A kommunista diktatúra tapasztalatai megerősítették a politikai baloldallal szembeni távolságtartását, a négy évtizedes száműzetés és kényszerű pályán kívüliség pedig lehetőséget adott nemcsak a nyugati kereszténydemokrácia által elkövetett hibák elkerülésére, hanem azok tudatos és elemző szemlélésére, értékelésére is.

A KDNP tehát a rendszerváltozáskor úgy léphetett be a politika erőterébe, hogy megvallva a barankovicsi örökséget, hangsúlyosan vállalja a keresztény és nemzeti elköteleződését, az ezekből fakadó és ezeket tápláló kereszténydemokrata alapelveket, ugyanakkor mentes a nyugat-európai kereszténydemokrácia végletes szekularizálódásától. A politikai vérkeringésbe való visszakerülés első évei után pedig tudatos és tartós koalíciós döntést hozva szövetséget kötött az akkorra már szintén néppárti, nemzeti-konzervatív Fidesszel.

A 21. SZÁZADI KERESZTÉNYDEMOKRÁCIA SAROKPONTJAI, LEHETŐSÉGEI ÉS CÉLJAI[26]

Az előttünk álló feladatot, a lényeg megtartásának és a kor kihívásaihoz való alkalmazkodásnak a kettős kihívását, Semjén Zsolt így fogalmazta meg a KDNP megalakulásának 70. évfordulójára megjelent kötet előszavában: „Egy kereszténydemokrata pártnak két csapdahelyzetet kell elkerülnie. Az egyik, hogy a változások bűvöletében el ne veszítse lényegét, a másik pedig, hogy ne ragaszkodjon olyan korhoz kötött megfogalmazásokhoz, amelyeket már meghaladott az idő. A feladatunk tehát nem több és nem kevesebb, mint hogy az örök igazságot képviseljük az adott kor nyelvén."[27]

---

[23] Bár az első európai választást 1979-ben megnyerte az EPP, s mindvégig a legerősebb pártcsaládok egyike maradt, a '80-as években folyamatosan vesztett támogatottságából és politikai erejéből. Vö. Arbøl (1995): i. m. 149-154.

[24] Mindezek a tendenciák vezettek ahhoz, hogy az új európai parlamenti ciklusban a KDNP már nem kívánt az EPP tagja maradni és a Patriótákhoz csatlakozott.

[25] Hölvényi György: A kereszténydemokrácia lehetőségei a 21. században. *Kommentár.* (2021/1.), 83-92. 83-84.

[26] Célunk „egy felfrissült, a 21. század kihívásaira választ kereső és adó, identitását megerősítő páneurópai politikai mozgalom újjászületéséhez" való hozzájárulás. Vö. Hölvényi (2021): i. m. 83.

[27] Szabó – Tabajdi (2014): i. m. 7-8.

Új perspektíva és megnövekedett mozgástér a II. Vatikáni Zsinatot követően:

Az elmúlt két évszázadban a Katolikus Egyház a kor körülményeinek és a modernitáshoz fűződő viszonyának megfelelően különböző módon állt a világi hívők politikumban betöltött szerepéhez, és így természetesen a kereszténydemokrácia Egyház általi megítélése is változó volt. A 19. század első felének paternalisztikus hozzáállását, az egyházi állam elvesztését jelentő sokk miatt, a IX. Piusz pápa általi tiltás és a politikai államból való katolikus kivonulás jellemezte; majd XIII. Leó irányváltása és a polgári társadalommal kötött szövetsége következett. XIII. Leó és a *Rerum novarum* keresztény közéletre, keresztény politikára gyakorolt hatását lassította, átmenetileg megakasztotta X. Piusz antimodernizmusa, de ennek ellenére eljutottunk XI. Piusz pápa konkordátumos politikájáig és az *Actio Catholica* térnyeréséig. A tanulmányunkban vázolt modern kereszténydemokrácia, a második világháború végére – részben XII. Piusz pápa korszellemre való nyitottsága, részben olyan világi keresztények munkálkodást követően, mint Jacques Maritain –, az Egyház által elismert politikai tényezővé vált, és az egyház társadalmi tanításának a talaján álló, de az egyházi szervezet, hierarchia irányítása nélkül működő mozgalom lett.

A 21. századi kereszténydemokrácia számára azonban olyan további mozgásteret, muníciót és megalapozottságot nyújt a II. Vatikáni Zsinat és az azt követő pápák szociális tanítása, amely önmagában elégséges lehet a megújuláshoz és a megerősödéshez, illetve amely a röviden vázolt történelmi folyamatokhoz viszonyítva is túlbecsülhetetlen jelentőségű. Az elmúlt fél évszázad egyházi tanítása immár teljesjogú aktorként ismeri el a világi krisztushívők társadalmi szerepvállalását, sőt erre hívja és buzdítja őket.[28] „A világi krisztushívők szép hivatása olyan egyesületek, szerveződések létrehozása, amelyek által a hit közösséget formáló erővé válhat a társadalomban, hiszen a lélek ereje hordozza a kultúrát, és kapcsolatokat teremt."[29]

Kereszténydemokrata alapelvek (perszonalizmus, szolidaritás, szubszidiaritás):

A kereszténydemokrácia alapelvei egy megújult 21. századi értelmezésben is megkérdőjelezhetetlenek. Így a perszonalizmus biblikus antropológián nyugvó személyiség-elve, a szeretetet az igazságban szemlélő szolidaritás és a helyi közösségeket támogató, azoknak szabadságot adó, de a közjó érdekében rájuk felelősséget ruházó szubszidiaritás változatlanul a kereszténydemokrácia fundamentumait adják.[30]

Ugyanakkor, a kereszténydemokrácia – amely *credo*ja szerint az egyház társadalmi tanításából kiindulva keresi az annak megfelelő modern, világi politikai eszközöket –, napi politikai jellegében nem változatlan, hanem alapelvei mindenkori megtartása mellett, az adott történelmi körülmények által meghatározott. Ennek megfelelően a 21. századi kereszténydemokráciának rezonálnia kell az egyház szociális tanításának az elmúlt fél évszázadban felmutatott hangsúlyaira és a posztmodern kor közéleti paradigmáira is. Azaz a hagyományos kereszténydemokrata témák mellett szólnunk kell a teremtésvédelemről, a családot és az antropológia alapjait fenyegető LMBTQ és woke ideológiákról, illetve az élet- és a halál kultúrájának a drámájáról. Azon kérdésköröket pedig, melyek ugyan korábban is a kereszténydemokrácia érdeklődésének a középpontjában voltak, de mára jelentősen átalakultak (a strukturális szegénység problémájától, a keresztényüldözésig és a nemzeti szuverenitásnak az európai közösségben megélt dimenziójáig) pedig aktualizálva szükséges megvizsgálni.

---

[28] „Teljes összhangban van az emberi természettel, hogy olyan politikai-jogi struktúrákat találjanak, melyek minden állampolgárnak egyre jobban és minden megkülönböztetés nélkül hathatósan biztosítják a szabad és cselekvő részvételt a politikai közösség alapjainak megalkotásában, az állam irányításában, a különféle intézmények munkaterületének és céljainak meghatározásában és a vezetők megválasztásában. Ne feledjék tehát az állampolgárok, hogy a közjó érdekében joguk és egyben kötelességük a szavazás szabad lehetőségével élni. Az Egyház pedig elismerésre és tiszteletre méltónak tartja azok munkáját, akik embertársaik szolgálatában az állam javának szentelik magukat és vállalják e tisztség terheit." Vö. Gaudium et spes. 75. pont. In Diós István (szerk.): *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*. Budapest, Szent István Társulat, 2007. 605–739.

[29] Nádor: *Új evangelizáció és kultúra*. 264.

[30] Ld. bővebben: *Alapelvek - Kovács K. Zoltán kutatóintézet - Kereszténydemokrácia tudásbázis (kerdemtudasbazis.hu)* (kutatás ideje: 2024. december 22.)

Az európai értékek keresztény gyökereinek felmutatása:

Az Isten képmására teremtett ember elidegeníthetetlen méltósággal bír. Ebből a biblikus méltóságfogalomból vezethetjük le az összes többi uniós alapértéket, illetve más keretrendszerben az alapjogokat. Az értékviták során fontos tudatosítanunk és felmutatnunk, hogy a mai demokratikus jogrend, morál és az Európai Unió által deklarált értékek, elvek keresztény gyökerű fogalmak, s ettől a gyökérzettől elszakítva fluiddá, értelmezhetetlenné, rosszabb esetben magukkal szembefordulókká válnak. A szofista viták és a jogpozitivizmus elkerülése érdekében ki kell fejeznünk a természetjog és a közjó fogalmai iránti elkötelezettségünket.[31]

A kereszténydemokrácia azért az Európáért küzd, melyet Joseph H. Weiler így összegzett: „a 'keresztény Európa' (…) egy olyan Európa, amely minden polgárát teljes és átfogó módon egyenlőként tiszteli: hívőket és nem hívőket, keresztényeket és nem kereszténveket egyaránt. Olyan Európa, amely a maga humanisztikus felfogásának nemes örökségét ünnepelve maga mögött hagyja krisztofóbiáját, s nem fél és nem is jön zavarba attól, hogy a kereszténységet saját kultúrája kialakulásának egyik központi elemeként ismerje el."[32]

Az antropológia teljessége:

Az Isten nélküli antropológia lerövidített emberképéből következően nem tud válaszolni saját kérdéseire, nem tudja megoldani problémáit, lemond az objektív igazságról és a reménytelenségbe süllyed. Mára elméleti kérdésből égető társadalmi szükségszerűség lett a kereszténydemokrácia által képviselt antropológia felmutatása és megvédése. Emberképünk a reduktív antropológiákkal szemben természetjogi megalapozottsággal bír és a normalitást képviseli. A születő gyermekre, a családra, a nemzetre, a felelősségre és a munka ethoszára a valódi szabadság odafordulásával igent mondó és a relativizmus diktatúrájával szemben az igazság megismerhetőségét valló kereszténydemokrata antropológia az élet kultúráját képviseli.

Teremtésvédelem:

Teremtett környezetünk megóvása és isteni rendeltetése szerinti megtartása sajátosan keresztény téma. Szemben a zöld-liberális narratíva hiányosságaival és túlzásaival, a kereszténydemokrácia képes felmutatni a téma teljességét: az Isten-ember-környezet hármas harmóniáján nyugvó egységét. Ebben a látásmódban az ember úgy mond igent földi otthonára és úgy mond le annak kizsákmányolásáról, hogy a környezet megmarad az ember számára teremtett és megművelendő valóságnak és nem válik abszolutizálttá.[33]

Egyesületi, társadalmi bázis:

A két világháború közötti keresztény egyesületi világ a magyar kereszténydemokrácia egyik motorja és fő támasza volt. Az 1947-es választás jó eredményében – melyet minimális pénzből, kevés idő alatt és számos hátráltató körülmény ellenére ért el DNP –, a KALOT–EMSZO–HSZ évtizedes mozgalmi előkészítő munkája érett be, melyben a több ezer önkéntes segítő tennivágyása találkozott a kiváló programmal.[34] Szükséges lenne, hogy a baloldali és álcivil világtól világosan elkülönülő közösségi bázisunkat megerősítsük. Támogassuk a már meglévő egyesületeinket, civil kezdeményezéseinket, kössük őket egymással össze és bátorítsuk új közösségek megalakulását! Ez nemcsak a szubszidiaritás elvéből következik, de a közjót is szolgálná és a politikai logika szempontjából is hasznos lenne.

---

[31] A témában ld. Grégor Puppinck: *Embertelen jogok*. Budapest, MCC Press, 2021. és Nádor Koppány Zsombor: *Az Európai Unió céljai és értékei keresztény szemmel. Az emberi méltóság fogalma. Szent István Intézet (szentistvanintezet.hu)* (kutatás ideje: 2024. december 22.)

[32] Joseph Halevi Horowitz Weiler: *Keresztény Európa*. Budapest, Szent István Társulat, 2006. 34.

[33] Ld. bővebben: Ferenc pápa: *Laudato si'*. Budapest, Szent István Társulat, 2015.

[34] Kovács K. Zoltán: A Győri kiáltvány: A Demokrata Néppárt programja és választási sikere 1947-ben. In *Félbemaradt reformkor. Miért akadt el az ország keresztény humanista megújulása?* Róma, 1990. 186.

Visszavenni a fogalmainkat, a kultúrát, a médiát és a narratívaalkotás képességét:

A társadalom formálásához és alapelveink meggyökereztetéséhez meg kell vívnunk nyelvi harcunkat is. Vissza kell venni fogalmainkat és közérthetően, hallhatóan ki kell mondanunk azok valódi jelentését. Meg kell hódítanunk a kultúra bástyáit és tudatosan kell megjelenítenünk a kereszténydemokráciát a médiában. Végül, formálnunk kell a kulturális emlékezetet és saját narratívánk elmondásával, felmutatásával be kell vésnünk a kereszténydemokrácia Magyarország- és Európa-képét nemzetünk kollektív tudatába.

Hitvalló, de ökumenikus keresztény politika:

A 21. századi kereszténydemokrácia – hasonlóan a 20. század második felének kereszténydemokráciájához – az egyházak irányításától független, ökumenikus szemléletű modern politikai mozgalom kell, hogy legyen. Ugyanakkor büszkén fel kell vállalnia keresztény kötődését, identitását.[35] Ez egyaránt megnyilvánul alapelveiben, de a történelmi egyházakkal kötött szövetségében, abban az együttműködésben is, amely nem sérti az állam és az egyház szétválasztását, sem a pluralitást, de határozott értékválasztásként jelenik meg.

Az egyház és a párt különállása lehetővé teszi, hogy a keresztény tartalom és identitás határozott megvallása mellett, a kereszténydemokrata párt az Egyház megterhelése nélkül munkálhassa a kereszténység javát. Az egyházi oldalról vizsgálva pedig az Egyháznak a 21. században nincs pártja, de felismerhet tőle független pártokban olyan szövetségest, amely hitéhez, erkölcséhez és a természetjoghoz közel áll.

Érdemes utalnunk arra, hogy milyen politikában, milyen szereplőkben látta a magyar kereszténydemokrácia első sikerének a titkát Kovács K. Zoltán. Az 1947-es, önkéntes civil segítőkre építő rövid kampányban a párt programjának pozitív bemutatását helyezték előtérbe, egy olyan programot, ami „erkölcsileg kifogástalan, egyházpolitikai szempontból maximális követeléseket támasztó, szociális és demokratikus" célkitűzéseket felmutató vízió volt.[36] Ma sem érhetjük be kevesebbel.

A család és az európai gyermek értéke:

Egy magára igent mondó nemzet elemi érdeke a szuverenitás és az önreprodukció. A társadalom lelki egészségének a megőrzése és erejének alapja pedig egyaránt a legkisebb egységét adó családokból fakad. A kereszténydemokráciának meg kell védenie a család biblikus rendjét és fel kell mutatnia, hogy a mai Európa legnagyobb értéke a holnapi európai ember, azaz a gyermek.[37]

A béke szorgalmazása:

Keresztény emberként mindenkori célunk a béke megvalósítása, az Isten országának az evilági töredékes, de annak misztériumát visszatükröző megteremtése. A kereszténydemokrácia megalakulásakor, a második világégést követően hangsúlyosan békeprojekt volt. Ma a háborús pusztítás és az Európát mindinkább eluraló retorikai háborús mámor pillanatában is egyértelmű és bátor kiállással kell a béke mellett elköteleződnünk.

---

[35] „A mennyei haza felé zarándokló Krisztus-hívőknek az odafönt valókat kell keresniük és ízlelniük; ez azonban nem csökkenti, hanem inkább növeli feladatuk súlyát, hogy az összes emberrel dolgozzanak együtt az emberibb világ fölépítésén. És valóban a keresztény hit misztériuma fölbecsülhetetlen ösztönzést és támogatást ad nekik ahhoz, hogy e feladatot minél odaadóbban teljesítsék." Vö. Gaudium et spes. 57. pont.

[36] Kovács K. Zoltán (1990): i. m. 186.

[37] Vö. II. János Pál pápa: *Ecclesia in Europa*. Budapest, Szent István Társulat, 2003. 160. pont.

Koalíció és politikai együttműködés:

Ritka és talán a célok eléréséhez nem is feltétlenül szükséges, hogy kereszténydemokrata pártok koalíciós partner nélkül tudjanak kormányozni. Ugyanakkor elengedhetetlenül fontos, hogy a politikai hasznosság mellett más szempontok is szerepet kapjanak a kormányzati partnerek kiválasztásában. Ezek közül legfontosabb a kereszténydemokrata alapelvek mindenkori érvényesülése, de segíti a közös munkát a tartós (nem csupán alkalmi választási) szövetség kötése, illetve az is, ha ideológiájában a kereszténydemokráciához közeli partnert talál az érintett párt.

A koalíciós partner kiválasztásával kapcsolatban elvi, politikai és gyakorlati szempontokat is figyelembe kell vennünk. Egyrészt a kereszténydemokrácia nehezen helyezhető el csupán a politikum jobb-bal tengelyfelosztásában. Ennek oka, hogy amíg a család, az egyház és a nemzet értékeinek tekintetében markáns jobboldali, konzervatív irányzat a kereszténydemokrácia, addig a szociális igazságosság kérdésében, a munka tőkével szembeni elsőbbségét és a magántulajdon közösségi vetületét vallva balközép irányultságú.[38] Nem tekinthetünk el attól a szemponttól sem, hogy egy közép-európai kereszténydemokrata párt a kommunizmus és a posztkommunizmus tapasztalatai okán történelmi ellenállást tanúsít a szocialista, kommunista, liberális pártokkal szemben.

Ha a fenti elméleti és történeti adottságot egyaránt komolyan vesszük, akkor a kereszténydemokrata pártnak egy jobbközép, néppárti partnerre van szüksége.

A magyar példán, a KDNP és a Fidesz szövetségén keresztül megvilágítva, Semjén Zsolt úgy fogalmaz, hogy a kereszténydemokrata párt világnézeti párt.[39] Ennek azonban van egy olyan nehézsége, hogy a pluralista demokráciákban a világnézeti párt által megfogalmazott igazságigény nem találkozik a közízlés többségével. Ez könnyen két tévúthoz vezet: a szavazatok maximalizálása miatti elvfeladásig (ahogy fájóan láthatjuk ezt például a CDU kapcsán), illetve a „hitbuzgalmi kongregációként" való működéshez, amikor az igazság mellett való hajlíthatatlan kiállás közben a párt lemond a szavazópolgárok meggyőzéséről. Az elvhűség és választási eredményesség dichotómiájára az egyetlen megoldás az, ha a világnézeti kereszténydemokrata párt egy néppárti gyűjtőpárttal köt szövetséget, ahogy azt a KDNP és a Fidesz teszi.[40]

Határok védelme, migráció, helyben segítés:

Stabil és önrendelkezését megtartó Európát szeretnénk. Ehhez elengedhetetlen határaink kontrollálása, az illegális migrációtól való megvédése. A szolidaritás alapján a kereszténydemokrácia vallja az elesettek megsegítését. A migrációval kapcsolatban azonban – mindkét fél hosszútávú érdekeit figyelembe véve – a helyben segítést kell, hogy preferálja.[41] Nyugati barátaink számára jó példa lehet a *Hungary Helps* program bemutatása.

[38] Szabó – Tabajdi (2014): i. m. 8-9.

[39] Semjén a KDNP-ről beszél csupán, de kijelenthetjük, hogy valamennyi, önazonosságát és gyökereit komolyan vevő kereszténydemokrata pártnak világnézeti pártnak kell lennie.

[40] Szabó – Tabajdi (2014): i. m. 9-10. „Ez teszi lehetővé, hogy egyfelől ne legyen önfeladás, és a keresztény tanítás a maga tisztaságában csonkítatlanul megjelenhessen a politikai palettán, másfelől biztosítja azt a társadalmi támogatást, ami lehetővé teszi, hogy alakítsuk a történelmet!" Uo. 10.

[41] Hölvényi (2021): i. m. 92.

Európa megerősítése és igen Európa teljességére:

A kereszténydemokrácia Európa egységéért, integrációjáért küzd, ugyanakkor erős és érdekeit érvényesíteni tudó Európát és identitásának, értékeinek egészét felmutató Európát akar. Tudja, hogy mindez összetartozik, s hogy ezek teljessége nélkül a gazdasági, politikai szempontok sem maradhatnak meg sokáig. Integrációnk a nemzetállamok szövetsége, s erős Európához erős és prosperáló tagállamokra van szükségünk. Történetünk, identitásunk és értékeink a kereszténységhez és népeink gazdag örökségéhez kötnek minket, így azok megtartása, felvállalása és megélése közös érdekünk.

Hőseink kanonizációja:

A posztmodernre jellemző, hogy az embert a metanarratív elbeszéléseknél jobban megérinti a személyes történet, életút, példamutatás. Ebben a közegben fontossá válik, hogy fogalmaink és ideológiánk mellett felmutassuk hőseinket. Beszéljünk az elmúlt fél évszázad négy kiemelkedő pápájának a személyéről, az európai integrációt előmozdító kereszténydemokrata alapító atyák életútjáról és nemzeteink kereszténydemokrata héroszairól.

Magyar kereszténydemokrata politika, mint minta:

Tanulmányunk történeti részében ismertetett sajátosságok és az évtizedes kormányzati munka egyaránt alkalmassá teszi a magyar KDNP-t – az egyetlen ma működő hazai történelmi pártot –, arra, hogy mintául szolgáljon az európai kereszténydemokrata pártok számára. Természetesen a magyar kereszténydemokrata képviselet előtt is számos feladat áll, melyekkel szembe kell ahhoz néznie, hogy megtalálja sikeres és önazonos 21. századi útját. Ugyanakkor több területen, megközelítési módban ebben a folyamatban előrébb tart, mint az európai kereszténydemokrata pártok többsége, s a történeti kereszténydemokrata gyökerekhez, illetve annak keresztény forrásaihoz is erősebb, élőbb szálak fűzik.

ÖSSZEGZÉS

Gyakran teszik fel a kérdést, hogy létezik-e, létezhet-e keresztény politika vagy csak keresztény emberek által művelt politikáról beszélhetünk. A kérdés mögött megbújik a magát semleges platformként beállító szekularizmus intoleranciája, a teista világképet a közéletből száműzni kívánó törekvése, de egyúttal felfedezhetjük benne a dichotómia jogos felismerését is. Azét a kettősségét, ami a keresztény ember transzcendens, Isten országa felé történő irányultságával és evilági adottságaival, kötelességeivel egyaránt számol.[42] Márpedig minden nehézsége ellenére ez az az út, amely választ adhat a világnézeti vákuumra és amely úgy kínál transzcendens gyökerű, de megvalósulásukban immanens politikai válaszokat, hogy elkerüli az evilági messianizmusok tévutjait.

Egy olyan 21. századi kereszténydemokrata útra gondolunk, amely meghallja és korának aktualitásaihoz igazítva igyekszik meg is valósítani azokat az örök mementóként érvényes elveket, melyeket Barankovics 1945 októberében, néhány héttel első programbeszédét követően, a Hazánk vezércikkében így összegzett: „Ember-reformra van szükség, hirdette, mert a demokráciának minden intézménynél nagyobb biztosítéka maga a demokratikus állampolgár. Hangsúlyozta az emberi méltóság fontosságát, és helyreállítandónak tartotta a magyar öntudatot. A megújhodás csak keresztény alapokon mehet végbe – írta –, mert bár a kereszténység nem mindenki számára hit, de mindenkinek erkölcsi és kulturális érték, amely a közélet minden parcelláján érvényesülési igénnyel lép fel."[43]

A kérdésre tehát, hogy keresztény politikáról vagy keresztény ember politikájáról beszélhetünk, a 21. század kereszténydemokráciája a keresztény közösségek politikájának a víziójával felel.

[42] Hiszen „az ember és az emberi élet két különböző abszolút végcélra rendeltetett, egy pusztán természetes végcélra, mely a tökéletes jólét idelent és egy természetfölötti végcélra, amely a tökéletes boldogság a mennyben." Vö. Jacques Maritain: *Az igazi humanizmus. Egy új keresztény társadalom evilági és lelki vonatkozásai.* Sárospatak – Budapest, Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény – SZIT, 1996. 31.

[43] Idézi: Gyorgyevics Miklós: Barankovics István. Új távlatok a magyar kereszténydemokráciában. In *Az élő hagyomány. Barankovics István és a magyarországi kereszténydemokrácia öröksége.* Budapest, Barankovics Alapítvány – Gondolat Kiadó, 2007. 159.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Alapelvek - Kovács K. Zoltán kutatóintézet - Kereszténydemokrácia tudásbázis (kerdemtudasbazis.hu) (kutatás ideje: 2024. december 22.)

Az Igazságosság és Béke Pápai Tanácsa: *Az Egyház társadalmi tanításának kompendiuma*. Budapest, Szent István Társulat, 2004.

Ferenc pápa: *Laudato si'*. Budapest, Szent István Társulat, 2015.

Gaudium et spes. In Diós István (szerk.): *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*. Budapest, Szent István Társulat, 2007. 605–739.

Gergely Jenő: A kereszténydemokrácia előtörténete és fogalma. In Gergely Jenő (szerk.): *A kereszténydemokrácia Nyugat-Európában. 1944-1958.* Budapest, Kossuth Kiadó, 1980.

Grégor Puppinck: *Embertelen jogok*. Budapest, MCC Press, 2021.

Gyorgyevics Miklós: Barankovics István. Új távlatok a magyar kereszténydemokráciában. In *Az élő hagyomány. Barankovics István és a magyarországi kereszténydemokrácia öröksége*. Budapest, Barankovics Alapítvány – Gondolat Kiadó, 2007.

Hölvényi György: A kereszténydemokrácia lehetőségei a 21. században. *Kommentár.* (2021/1.), 83-92.

II. János Pál pápa: *Ecclesia in Europa*. Budapest, Szent István Társulat, 2003.

Izsák Lajos: *Polgári pártok és programjaik Magyarországon. 1944-1956*. Pécs, Pannónia Könyvek, 1994.

Jacques Maritain: *Az igazi humanizmus. Egy új keresztény társadalom evilági és lelki vonatkozásai.* Sárospatak – Budapest, Római Katolikus Egyházi Gyűjtemény – SZIT, 1996.

Joseph Halevi Horowitz Weiler: *Keresztény Európa*. Budapest, Szent István Társulat, 2006.

Kovács K. Zoltán – Rosdy Pál (szerk.): *Barankovics István öröksége. A modern magyar kereszténydemokrácia atyja*. Budapest, Barankovics István Alapítvány, 1997.

Kovács K. Zoltán: A Győri kiáltvány: A Demokrata Néppárt programja és választási sikere 1947-ben. In *Félbemaradt reformkor. Miért akadt el az ország keresztény humanista megújulása?* Róma, 1990.

Nádor Koppány Zsombor: A keresztény társadalom eszméje. *Kommentár*. (2023/2.), 65-77.

Nádor Koppány Zsombor: A kereszténység kulturális lehetőségei és küldetése napjaink Európájában. *Kommentár.* (2021/3.), 26-35.

Nádor Koppány Zsombor: *Az Európai Unió céljai és értékei keresztény szemmel. Az emberi méltóság fogalma*. *Szent István Intézet (szentistvanintezet.hu)* (kutatás ideje: 2024. december 22.)

Nádor Koppány Zsombor: The Idea of a Christian Society. *Hungarian Conservative.* (2023/3-4.), 40-54.

Nádor Koppány Zsombor: Új evangelizáció és kultúra. A keresztény üzenet létjogosultsága és dialógusképessége a posztmodern társadalomban. Budapest, Ludovika Kiadó, 2023.

Nagy Milán: A kereszténydemokrácia válsága Németországban. *Kommentár.* (2023/2.), 165-173.

Niels Arbøl: *A kereszténydemokrácia Európában*. Budapest, Barankovics István Alapítvány, 1995.

Rafael Caldera: *Christliche Demokratie*. Mainz, Hase und Koehle, 1976.

René Lejeune: *Politika és életszentség. Robert Schuman, Európa atyja.* Budapest, Magyar Máltai Szeretetszolgálat, 2015.

Szabó Róbert – Tabajdi Gábor: *70 éves a magyar Kereszténydemokrata Néppárt*. Budapest, Barankovics Alapítvány, 2014.

Szakál Ferenc: *Tanuljuk a kereszténydemokráciát*. Budapest, Kereszténydemokrata Néppárt, 1992.

Szerencsés Károly: Keresztény politizálás a második világháború után. *Kommentár.* (2023/2.), 115-122.

Szerző:
Dr. Nádor Koppány Zsombor

Grafikai tervezés:
Balás Design

Felelős kiadó:
Dr. Máthé Zsuzsa

Szent István Intézet 2025
szentistvanintezet.hu

A tanulmány a Batthyány Lajos Alapítvány támogatásával jelent meg.